

## **QUL UBAYDIY POETIKASI: G‘AZAL VA RUBOIYLARINING BADIY-ESTETIK XUSUSIYATLARI**

Farg‘ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti 3-bosqich talabasi

**Azamova Shafoatxon Adhamjon qiz**

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada XIX asr o‘zbek mumtoz adabiyoti vakili Qul Ubaydiy hayoti va ijodi, uning poetik merosida g‘azal va ruboiy janrlarining tutgan o‘rni ilmiy asosda yoritiladi. Muallifning ishq lirikasiga xos badiiy tasvir vositalari, ma’naviy-estetik tamoyillar hamda bir g‘azal va bir ruboiy namunasi asosida poetik tahlil beriladi.

**Kalit so‘zlar:** Qul Ubaydiy, g‘azal, ruboiy, lirika, poetika, badiiy tasvir, mumtoz adabiyot, estetik qarashlar.

### **Kirish**

Qul Ubaydiy (1823–1898) — XIX asr o‘zbek mumtoz she’riyati taraqqiyotiga sezilarli hissa qo‘shgan lirik shoirlardan biridir. Uning asarlari ishq, vafodorlik, insoniylik, diydor intilishi kabi mavzular bilan sug‘orilgan bo‘lib, g‘azal va ruboiy janrlarining mumtoz an‘analarini davom ettiradi. Ubaydiy she’rlari o‘ziga xos samimiylik, badiiy soddalik va chuqur ma’no qatlamlari bilan ajralib turadi. Ushbu maqolada shoirning ijodiy dunyosi, ayniqsa g‘azal va ruboiy poetikasiga doir jihatlar ilmiy asosda tahlil qilinadi.

### **Asosiy qism**

Ubaydiy g‘azallarida ishq lirikasining o‘ziga xos uslubi, insoniy sadoqat va ma’naviy poklik g‘oyalari markaziy o‘rinni egallaydi. Uning she’riyati Fuzuliy, Navoiy kabi mumtoz salaflarga yaqin bo‘lsa-da, uning ohangi ko‘proq samimiy, oddiy, sodda ifodaga moyildir. Shoir ko‘pincha oshiqning holati, yorning vafosi, diydor istagi kabi mavzulardan foydalanadi. Ubaydiy obrazlar tizimida yor — kamyob, sadoqatli, mehribon timsol; oshiq esa — zoru giriftor, vafodor, fidoyi siymoda gavdalanadi.

G‘azal matni:

Yor istamakim, olam aro yor topilmas,  
Topilsa dag‘i mushfiqu g‘amxor topilmas.

Axtarsang agar bir yaratib ikki jahonni,  
Mendek senga bir zoru giriftor topilmas.

Hushyor netarsen tilabon, ey ko‘zi usruk,  
Mastona ko‘zung davrida hushyor topilmas.

Ko‘p yor agarchi topilur senga valekin,  
Jon berguchi men kabi vafodor topilmas.

Diydor g‘animat turur, ey telba Ubaydiy,  
Diydoridin ayrilmaki, diydor topilmas.

Ushbu g‘azalning asosiy g‘oyasi — yorning kamyoblighi va oshiqning beqiyos sadoqatidir. Birinchi baytda shoir olamda yor topilishi qiyin, topilganda ham u kabi mehribon va g‘amxor insonning uchramasligini ta’kidlaydi. Ikkinchi baytda Ubaydiy o‘zini oshiq sifatida yor uchun zoru giriftor, dunyoda tengi yo‘q fidoyi inson sifatida tasvirlaydi. Uchinchi baytda yorning 'mastona ko‘zi' obraz orqali ilohiy joziba tasvirlanadi va bu joziba oldida hushyor turishning imkonsizligi badiiy mubolag‘a bilan ifodalanadi. To‘rtinchi baytda shoir vafodorlik g‘oyasini ilgari surib, ko‘p yor uchrashi mumkin, ammo jonini berishga tayyor oshiq topilmasligini aytadi. Oxirgi bayt esa falsafiy yakun bo‘lib, diydorning o‘zi g‘animat ekani, uni qo‘ldan boy bermaslik lozimligi ta’kidlanadi. Bu g‘azal ishq lirikasining ruhiy teranligini ochib beruvchi yuksak namunadir.

Ruboiy matni:

Gar urush tushsa iki hamdam aro,

Bot aning tadbirini etmak kerak.

Biridin ayb o'lsa zohir, ul biri

Uzr aytib aybini yopmoq kerak.

Ruboiy jamiyat va insonlar o'rtasidagi muomala madaniyatiga bag'ishlangan. Shoirning fikricha, ikki inson o'rtasida kelishmovchilik bo'lsa, uni kuch bilan emas, tadbir — ya'ni aql va mulohaza bilan hal qilish lozim. Agar nizoda bir tomonning aybi oshkora bo'lsa, ikkinchi tomon vaziyatni yumshatish, mojaroni kattalashtirmaslik uchun uzr aytib, kelishuvga intilishi kerak. Bu ruboiy Ubaydiyning insoniy fazilatlar, kechirimlilik, murosaga tayyorlik haqidagi qarashlarini ifodalaydi.

### **Xulosa**

Qul Ubaydiy o'zbek mumtoz adabiyotining yorqin vakili bo'lib, uning g'azal va ruboiylarida insoniy tuyg'ular, ishq, vafodorlik, kechirimlilik kabi ma'naviy qadriyatlar yuksak badiiylik bilan ifodalanadi. Tahlil qilingan asarlar shoirning poetik tafakkuri — sodda, ta'sirchan va ma'nodor ekanini yana bir bor tasdiqlaydi. Ubaydiy lirikasida badiiy obrazlar tabiiy, mubolag'alar esa o'rinli bo'lib, o'quvchini ma'naviy tarbiya va estetik zavqqa chorlaydi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Abdug'afurov A. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'zbekiston, 2010.
2. Qo'shjonov M. Mumtoz adabiyot namoyandalari. – Toshkent: Yozuvchi, 1985.
3. G'anieva D. O'zbek lirikasida ishq poetikasi. – Toshkent: Fan, 2014.
4. Ubaydiy. Devon. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1978.